

2021eko maiatza

Zirriborroa

Udaberri 2024

Bizikidetzta, Giza Eskubide eta
Aniztasunaren Plana

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

BERDINTASUN, JUSTIZIA
ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA

DEPARTAMENTO DE IGUALDAD,
JUSTICIA Y POLITICAS SOCIALES

2021eko maiatza

Zirriborroa

Udaberri 2024

Bizikidetzaren, Giza Eskubide eta
Aniztasunaren Plana

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

BERDINTASUN, JUSTIZIA
ETA GIZARTE POLITIKETAKO SAILA

DEPARTAMENTO DE IGUALDAD,
JUSTICIA Y POLITICAS SOCIALES

Bizikidetza, Giza Eskubide eta Aniztasunaren Plana
2021eko maiatza

Aurrekariak

2017ko urriaren 10ean, Giza Eskubide, Bizikidetzaren eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiak proposatuta, “2017-2020rako bizikidetzaren eta giza eskubideen plana: gizartea elkartzea helburu, enpatiaren aldeko hautua” plana onartu zuen Gobernu Kontseiluak. Plan hori Eusko Jaurlaritzaren bizikidetzaren eta giza eskubideen arloko politika publikoak eta jarduketaren programak planifikatzeko eta zuzentzeko dokumentu estrategikoa izan da XI. Legegintzaldian, eta X. Legegintzaldiko 2013-2016ko Bake eta Bizikidetzaren Planaren ondorengoa izan da.

2017-2020 Planaren esparruan, Aholku Batzordeak (uztailaren 29ko 157/2014 Dekretuaren bidez sortuak) prozesu bat hastea erabaki zuen 2018ko uztailaren 6ko bileran, giza eskubideen etorkizuneko erronkei buruzko gomendioen dokumentu bat mamitzeko. Prozesu hori errazteko, ibilbide aski goretsia duten bi erakunde independenteri eskatu zitzaizkien txostenak: Deustuko Unibertsitateko Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutuari eta Gatazkei eta Ekintza Humanitarioari buruzko Azterlanen Institutuari (IECAH). Lehenengoak “Giza Eskubideen erronkak maila globalean, datozen 20 urteetan” txostena prestatu zuen, eta IECAHek “Euskal gizartearen egungo lehentasunak giza eskubideen arloan” txostena. Aholku Batzordeak 2019ko uztailaren 10ean egindako bilkuran aurkeztu zituzten bi txostenak.

Eztabaidan jarduteko prozesuaren abiapuntua izan ziren txostenok; horien edukia lantzeko hiru bilera egin zituen Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Planaren Aholku Batzordeak 2020an (urtarrilaren 16an, eta otsailaren 13an eta 27an). Eztabaida horren ondorioz, Kontseiluak beste txosten bat taxutu zuen: “Sintesiko txostena: Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubide, Bizikidetzaren eta Lankidetzaren Idazkaritza Nagusiaren Aholku Batzordearen gomendioak”.

Era berean, 2020ko ekainean, Gatazkei eta Ekintza Humanitarioari buruzko Azterlanen Institutuari (IECAH) beste dokumentu bat prestatu zuen: “Eusko Jaurlaritzaren 2017-2020ko Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Planaren balorazioa, XI. Legegintzaldiaren amaieran”.

Testuingurua

Aurreko atalean aipatu ditugun hiru txostenak, hausnarketa-prozesua eta Aholku Batzordearen gomendioen dokumentua, eta “2020-2024 Gobernu Programa. XII. legegintzaldia. *“Euskadi martxan”*. Horiek guztiak dira eskuartean duzun Eusko Jaurlaritzaren 2021-2024 Bizikidetzaren, Giza Eskubideen eta Aniztasunaren Plan honen abiapuntua (aurrerantzean, Plana). Abiapuntu horri, jakina, testuinguru soziopolitiko eta ekonomikoaren bilakaeraren gaineko azterketa gehitu behar zaio, bai dimentsio globala lantzen duena, bai Euskadiko dimentsio bereziak aztertzen dituen; eta Plan honen ondorioetarako, aski da kezka eta itxaropena hitzak aipatzea dimentsio horien nondik norakoak ikusteko.

A - Egonezina

1. Giza eskubideak arriskuan

Teknologiaren garapenak eta inpaktuak, klima-aldaketak eta ingurumen-krisiak, giza mugikortasunak eta migrazio globalek, bortxazko lekualdatzeak eta asilo eta babesleku beharrek, krisi humanitarioek, askatasuna edo segurtasuna dialektikak, nazioarteko terrorismoak, fundamentalismoen gorakadak, intolerantziak, arrazakeriak, xenofobiak eta egungo munduko beste joera kezagarri batzuek erronka eta desafio global berrei erauntzun beharrean jarri gaituzte. Erronka eta desafio horiek, teorian aukera ona izan badaitezke ere, mehatxupearan eta ziurtasun gabe utzi dituzte giza eskubideak.

Kolokan dago Giza eskubideen etorkizuna. Globalki begiratuta, ez dira inondik ere parez parekoak giza eskubideak isiltzeko, ikusiezin egiteko, ahultzeko, atzeratzeko, urratzeko eta bortxatzeko egiten den indarra eta horiek babesteko, defendatzeko, benetan aitortzeko, bultzatzeko eta indartzeko egiten den indarra. Eta, hori nahiko ez balitz, gaur egun eskubide “klasikoak” (zibilak eta politikoak) ez ezik, bestelako batzuk ere aldarrikatzen ari gara, hala nola, eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak, eta garatzeko makina bat oztopo duten eskubide berriak.

2. Krisi ekonomikoaren eragin etengabea

2008ko krisi ekonomikoaren ezta zikloa aldarazi zuen, baina, horrez gain, ordurako denak emanda zegoela ezagun zuen eredu ekonomikoaren oinarriak zailantzan jarri zituen. Maila eta alde guztietatik artikulatutako erantzunek austeritatearen mantra zerien neurriak ekarri zituzten, bata bestearen atzetik. Horren eraginez, alde batetik, herrialde batzuei eta bertako kolektibo batzuei arretarik ez zitzaien eman aurrerantzean, eta marjinazioak eta bazterkeriak gaina hartu zuten. Bestetik, desberdintasun-arrailak etengabe handitzen darrai.

Eta gainera, nahiz dagoeneko badiren hamar urte baino gehiago Errezesio Handia izan zenetik, ez dugu lortu norabidea aldatzerik. Bien bitartean, sistema demokratikoa eta ongizate-estatuaren oinarriko zutabeak kolokan jartzen dituzten aukera populista, xenofobo eta arrazista nabarmenen gorakada begi-bistakoa da.

3. COVID-19 pandemiaren ondorioak

Arriskuaren gizartean bete-betean murgilduta gaudenez, COVID-19ren pandemiaren larritasunak are gehiago ikusarazi du mundu globaleko biztanle garenaz, gure etxeetatik milaka kilometrora gertatzen denak ere eragina duela gugan. Eta, aldi berean, jendearen osasunerako ondorio txarrak lehenbailehen gainditzeko eginahaletan gabilta. Pandemiak agerian utzi du gure gizarteak hauskorak direla oso, eta sistemikoki eragiten ari zaigu, gure bizitzaren alderdi guztietan: osasunean, ekonomian, elkarrekin bizitzeko eran... Bestalde, are premiazkoagoa dugu orain elkarrekiko lankidetzari lekua ematea, gaitasun publikoak eta pribatuak batuz eta hitzez hitz onartuz “inor ez dagoela salbu gainontzeko guztiak salbu dauden arte”.

Hala ere, egiaztapen teoriko horrek ez du korrelatu praktikorik izan, pandemiari nazioartean eman zaion erantzunak agerian jarri duen desoreka izugarriari erreparatzen badiogu; nabarmenena, txertoak eskuratzeko aukera. Urtebete baino lehen txerto eraginkorrak izateko egindako ahalegin zientifikoa itzela izen da, baina, horrekin batera, nahitaez aipatu behar da oso desorekatua dela txertoak nola banatzen diren munduan. Gainera, globalizazioak dakartzan arriskuak prebenitzeko kulturarik ez dago, ezta aurreikusten errazena prebenitzeko ere: klima-krisia eta ingurumen-krisia.

4. Nazioarteko ordena disfuntzionala eta erantzuteko gaitasunik gabea

Esandako horien inguruan, aspalditik ia denak ados gaude II. Mundu Gerran sortutako nazioarteko ordena desegokia dela munduko gobernantza zuzentzeko eta gaur egungo mundu globalizatuaren beharrei ondo erantzuteko. Gaur egun indarrean dauden eskema eta erakundeek gero eta doitu ezin handiagoa dute, eta ezin dute gizartearen eskaera eta itxaropenei behar bezala erantzun, jendea gero eta ahalmen handiagoa bereganatzen ari denez; eta aldi berean, desberdintasun-arrailak, krisi klimatikoa eta era guztietako indarkeriak ugaritzen ari dira, arriskua ere ugarituz.

Hala ere, oraindik ez da lortu akordio global berri bat taxutzea, nazioarteko ordena berri bat sortuko lukeena, multilateralismo efektiboa eta dagoeneko aski diagnostkatuta dauden arrisku eta mehatxuei aurre egiteko hainbat dimentsioko erantzunak oinarri hartuta.

“Izuaren aurkako gerra” izen okerra jarri diogun gerra horrek, itsu-itsu jarri gaitu segurtasunaren bila, jendearen nahiz gizartearen eremu gero eta gehiagotan. Horrela, batzuetan argi eta garbi definitu ezta mehatxu eta arriskuei erreferentzia eginez nonahi eta noiznahi, azkenean biderkatu egiten dira herritarrak kontrolatzeko mekanismoen mota eta kopurua, eta azkenean, gizarte demokratikoen eta gobernantza-sistema sendoen bereizgarri diren eskubide eta askatasunen esparrua murrizten ari da.

Segurtasunaren eta askatasunaren arteko etengabeko tentsio horretan, oraingoz behintzat lehenengoak sinesgarritasun handiagoa duela dirudenez, arriskua dugu segurtasunaren inguruko gogoetak beste eremu batzuk ere kutsatzea, baita gogoeta hori ez dagokien eremuak ere. Ezinbestekoa da, beraz, oztopo eraginkorrak sortzea giza eskubideen esparrua ez ahultzeko, eta zuzenbide-estatua nahiz pertsonen pribatutasuna babesteko.

B – Itxaropena

5. Indarkeriaren amaiera

Euskal ikuspegitik, ETAk jarduera armatua amaitu zuela adierazteak (2011ko urria) eta gero armak utzi eta desegingo zela adierazteak (2018ko maiatza) indarkeria terroristaren zikloa amaitutzat eman zuen de facto. Horrek aukera eman zuen erronka berria zekarren agertoki berri bat bistaratzeko: aniztasunean oinarritutako bizikidetza. Erronka horri erantzun beharrez, oraindik ikasteke zeuden irakasgaiak alde batera utzi gabe, euskal gizartearen beharrak eta itxaropenak izango dira aurrerantzean lehenetsiak, mundu globalizatuaren konplexutasunak dakartzan desafioen jakitun izan arren.

Lantzeke zeuden eta orain lantzen ari diren ikasgaiei dagokienez, berehala identifikatu behar ditugu honako hauek, lehenetsun erabatekoa dutelako: 1) Giza eskubideak urratzeagatik biktima diren guztien aitorten instituzionala eta soziala egitea -ETAren zentzugabekeriak eragindakoen biktimena nahiz motibazio politikoko beste indarkeria batzuen eta eskubide-urraketen biktimena-; 2) iraganaren hausnarketa kritikoan oinarritutako memoria elkarbanatua eraikitzea; eta 3) espetxe-politika normalizatzea.

Bestalde, Euskadiren orainak ez ezik, iraganak, ere, behar du gizartearen aniztasuna behar bezala kudeatzea; gure herriak ezinbestekoa du era bateko eta beste bateko jendearen arteko bizikidetza onarekin konprometitzea, eta bide horretan joatea denok batera.

6. Nazioarteko agendaren feminizazioa

Nahiz eta oraindik ez den lortu berdintasun osoa egiatan, ukazina da emakumeek bizitza publikoaren eta pribatuaren eremu guztietan duten presentzia aktiboa egungo errealitatearen ezaugarri berritzaile eta indartsuenetako bat dela.

Eta besterik ez bada ere, horrek esan nahi duenez gizateriak landu behar dituen arazoei, erronkei eta desfioei erantzuteko ahots, sentsibiltate eta ikuspegi gehiago gehitu direla, horrexegatik bakarrik, emakumeen presentzia ontzat hartu behar litzateke berez.

7. Nazioarteko adostasun aipagarriak: Agenda 2030 eta Garapen Jasangarrirako Helburuak (GJH)

2030 Agenda eta GJHak nahitaezko erreferentzia-esparru globala dira, mundu bidezkoago, gizatiarrago eta jasangarriagoa iristeko bide-erakusle direnez. Horri gehitzen badiogu gero eta adostasun handiagoa dagoela aldaketa klimatikoaren aurkako Parisko Akordioaren inguruan, aitortu beharrekoa da aurrerapen ukazina direla bai Agenda bai helburu horiek, eta horrek erakusten du balitekeela akordioak lotzea gizateriaren benetako arazoei aurre egiteko.

Giza eskubideez elikatzen diren erreferentziak dira, eta, beraz, edozein ardura-dun politikorentzat edo eragile pribaturentzat, NBEren idazkari nagusiak adierazi bezala, 2030 Agenda “plataforma ezin hobea da giza eskubide guztiekiko konpromisoa erakusteko”. Bestalde, asko dira eskubide ekonomiko, sozial, kultural eta

ingurumeneko eskubideekin zuzeneko lotura duten GJHak; horrek esan nahi du helburuok betetzeak giza eskubideak errespetatzeko eta sustatzeko balio duela. Ezinbestekoa da garapen jasangarria sustatzea giza eskubideen bidez.

“Euskal Ekarpena Garapen Jasangarrirako 2030 agendari” dokumentua, XI. Legegaldian onartutakoa, Eusko Jaurlaritzak Agendarekin dituen konpromisoen isla zehatza da.

Legegintzaldi honetan Trantsizio Sozialerako eta 2030 Agendarako Idazkaritza Nagusia sortu izanak, zalantzarik gabe, bultzada eman dio berriro Eusko Jaurlaritzak 2030 Agendarekin duen konpromiso irmoari, eta konpromiso horretatik dator Bizikidetzaren, Giza Eskubideen eta Aniztasunaren Plan hau ere.

Printzipioak

Politiken zeharkakotasuna eta koherentzia ziurtatzeko asmoz, honako sinesmen honetan bermatu da Plana: gizartea osatzen duen jende guztiaren giza eskubideak ekinez errespetatzen eta sustatzen dituen gizartea aberastu egiten du desberdinen arteko bizikidetzat. Hiru dira, beraz, oinarritzko kontzeptuak: bizikidetzaren, giza eskubideak eta aniztasuna. Giza eskubideetan oinarritutako ikuspegitik, eskubide horiek gizarteak benetan parte hartuta besterik ez daitezke konkistatu, hiru titularitasunen (eskubideak, betebeharrak eta erantzukizunak) arteko bizikidetzaren positiboa sortuz, dagoen aniztasuna aintzat hartuta, baina elkarrengana lotu behar gaituen ideia horretara bideratuta: Euskadin giza eskubideak erabat betetzea.

Bizikidetzaren Planaren horizontea da, helmuga, baina tolerantziatik harago doan kontzeptu gisa ulertuta. Bizikidetzaren erronka globala da, bereizgarri polarizatu eta baztertua duten identitate-elementuek indarra hartzen ari diren mundu gero eta desorekatu honetan. Eta erronka global horretatik harago, tokiko erronka propioa ere bada, azken hamarkadetan elkarbizitza zauritua baitakarkigu atzetik. Indarkeriaren zikloa amaitzeak eta euskal gizartearen aktiboek berek -gizarte-ekimenak, kapital sozialak, auzolanak- aukera ezin hobea eman digute bizikidetzaren esparru bat berreraikitzeke, aitortza, enpatia eta elkarrizketa oinarri hartuta.

Eta elkarbizitza horri zutaberik sendoena jarri behar diogu: giza eskubideak. Giza eskubideak, ez soilik corpus teoriko batekiko atxikimendua edo desideratuma direla ulertuta, baizik printzipio batekin (bizitzaren iraunkortasuna) hartutako konpromiso erreal eta hautemangarria dela ulertuta. Printzipio hori, bere ingurumen-dimentsio klasikoetik harago, berdintasunari lotuta hartu behar da eta desberdintasunaren aurka, diskriminazio intersektionalaren aurka eta bazterkeria- eta indarkeria-mota guztien aurkako borrokari lotuta. Giza garapen iraunkorrekiko konpromiso horrek, gainera, zeharkako begirada eta giza eskubideetan oinarritutako ikuspegia euskal politika publiko guztietan aplikatzea ekarriko du. Esparru horretan, genero-berdintasunaren ikuspegiak eta diskriminazioaren eta genero-indarkeriaren aurkako borrokak berezko dimentsioa eta izana dute.

Bizikidetzaren, beraz, giza eskubideen babesean sortua izango da, aitortenez jantzia eta giza eskubideen aldekoa. Denak berdintzat hartu eta inor baztertzeko ez duen bizikidetzaren izango da. XXI. mendeko 20ko hamarkadan, funtsean, aniztasunean elkarrekin bizitzea esan nahi du horrek. Baina aniztasun hori ez da obligazioa, nahi-

taez onartu eta kudeatu behar duguna. Aldiz, aniztasuna eskubide guztiak erabat dituen gizartearen bermea da, balio erantsia. Eta aniztasuna inor ez baztertea baino gehiago da, errespetua, tolerantzia eta koexistentzia baino gehiago. Jende guztiarentzako eskubideen, aukera-berdintasunaren, bizikidetzaren eta gizarte-elkarreragin osoaren garantia da.

Helburuak

Planaren helburu nagusia da bizikidetzaren hobetzen laguntzea, Euskadin bizi diren pertsona guztiek giza eskubide guztiak erabat gara ditzaten, sinestatuta gaudelako adiskideen arteko bizikidetzaren delako gizarte demokratikoen duten onena.

Helburu horren zutabea zera da, denok argi izatea giza eskubideak eta giza duintasuna, eskubide horien oinarria, direla aberastasun oparoena. Aldi berean, gogoan dauka memoria duen bizikidetzaren ere, lantzen ari garen eta egitekoa dugun agendari begiratzen dionean eta desberdinen arteko bizikidetzaren solidarioari eta datozkigun erronkari begiratzen dionean.

Helburu nagusi horrekin batera, zeharkako ardatz ditugun beste hiru helburu operatibo planteatu ditugu:

- Giza Eskubide, Genero eta Interseksionalitatean oinarritutako ikuspegia txerztatzea, gero eta gehiago, euskal politika publikoetan.
- Gardentasuna eta kontuak eman beharra bultzatzea Eusko Jaurlaritzak eremu horietan daramatzan jardun guztietan, giza eskubideak bere dimentsio guztietan errespetatuz, babestuz eta eraginkor bihurtuz.
- Herritarren parte hartzeko eskubidea ziurtatuko duten instantzia eta mekanismo eraginkorrei bultzada ematea.

Eremuak

Inspirazio-iturri dituen aurrekariak, testuingurua eta oinarritzko printzipioak kontuan hartuta, 2021-2024 eperako Bizikidetzaren, Giza Eskubide eta Aniztasunaren Plana elkarren artean lotura estua duten hiru eremu handiren inguruan egituratuta dago, eta eremu horiek dira, hain zuzen ere, bere nortasun-ikur nagusia, hona: Bizikidetzarako Euskal Agenda, Giza Eskubideen Agenda Globala eta Aniztasunerako Euskal Agenda.

Bizikidetzarako Euskal Agendak oso helburu argia du: aurrera egitea bizikidetzaren hobea eta aberasgarriagoa erdiesteko, ez bakarrik orain arteko ezinikusi eta indarkeriak alde batera uzteko (gaindituta daudenez), baizik, halaber, gaur egun Euskadin dauden errealitate sozial ugariak erantzuteko moduan egoteko. Aurrerapen hori egingo badugu, ezinbestekoa izango dugu askatu gabe dauden korapiloak askatzea –batez ere, biktimei aitortza publikoa egin, denok bat egiteko moduko memoria eraiki, eta espere-politika normaldu–, eta euskal gizarte pluralaren orainak eta etorkizunak planteatzen dituzten erronkei sendoa aurre egitea.

Planak, aldi berean, begirada zabaltzea ekarriko du, eta Giza Eskubideen Agenda globalari so egitea. Bertakoa eta aldi berean globala izango da agenda, bizikidetza giza eskubideetan oinarritzen duena, jakinik giza eskubideak etengabe eraldatzen ari direla, gizartearen nahi eta adierazpenen segidan. Azken batean, euskal gizartearen kezkak, erronkak eta lehentasunak eta munduko kezkak, erronkak eta lehentasunak lotzen asmatuko duen agenda.

Gainera, Aniztasunerako Euskal Agendak onartua du ez dela nahikoa pertsona guztientzako aukera-, eskubide- eta betebehar-berdintasuna iristeko helburua izango duen arau-esparrua definitzea. Horrez aparte, ekintza politiko osoan neurri eraginkorrak sustatu nahi ditu, helburu horretara eramango gaituen prozesua bizkortzeko.

1) Bizikidetzaren Euskal Agenda

Indarkeriaren zikloa amaitzeaz bat, eszenatoki berrian agertu ginen, eta gure helburua bestelakoa da harrezkero: desberdinen arteko bizikidetzaren eraiki behar dugu orain. Hainbaten ekarpenen emaitza izan da ziklo-amaiera hau, bereziki, euskal gizarte zibilarena eta haren erakundeena. Esparru horretan kokatu behar ditugu orain arte egindako bizikidetzaren planen ekarpenak. Denon artean zabaldu eta garbitu dugu bidea, eta leku onera goaz.

Eta, bide horretan, desberdinen arteko bizikidetzaren eraikitzearen erronka kolektibo horri eta etorkizunari begira jarrita goaz aurrera, irrikaz. Etorkizun hori hiru zutabe handi eta sendotan bermatuko dugu: gizakiaren duintasuna, indarkeriazko zentzugabekeriaren erabateko deslegitimazioa eta giza eskubideen benetako babesa eta garantia. Zutabe horien gainean eraikiko dugu giza-talde lagunkoi eta berberaren parte garena sentiaraziko digun bizikidetzaren, berdintasunaren, aitortzearen, enpatziaren eta elkarrizketaren printzipioetan oinarrituta. Horra iritsi behar dugu.

Etorkizunari ez ezik, bere iraganari ere begiratzen dion gizarteak daukagu hortz-mugan zain. Iraganak hausnarketa kritikoa eta etikoa galdegingo digu. Iraganak etorkizunerako ikaskuntzak ateratzera gonbidatuko gaitu. Hala, begirada berean bilduko ditugu iragana, oraina eta etorkizuna.

Biktimen aitortze soziala, memoria kritikoa eraikitzea eta espetxe-politikaren normalizazioa ez dira soilik ondo itxi ezta iraganeko kontuak. Bizikidetzak denoi dakarkizugun erronkei aurre egiteko ezinbesteko elementuak dira, eta hala behar dute izan.

Kontu horiek nahikoa ez, eta beste batzuk ere badira aintzat hartu beharrekoak -hain latzak izan ez arren-; gaur egungo euskal gizartearen ezaugarri den aniztasunetik eratorri direnak. Horrek esan nahi du Agendak badakiela, jakin, erreferentziazko esparru indibidual nahiz komunitario desberdinak maneiatzen dituzten pertsonen eta kolektiboen arteko bizikidetzak planteatzen dituen arazoei erantzuna eman beharko diela; gero eta polarizazio soziopolitiko handiagoa duen eta identitatea "bestearekiko" kontraktasuna nabarmenduz eraikitzen den testuinguru honetan. Ildo horretan, konfrontazioaren identitatearen dinamikak gutxiti edo ezabatuko dituzten eta, aitzitik, komunitatea eraiki eta gizarte-proiektu bakarrean elkarbanatutako bizikidetzaren sustatuko duten elementuak sortu eta bultzatu beharra dago.

1.1. Biktimei aintza ematea, bai erakundeek bai jendarteak.

Bizikidetzaren Euskal Agendaren erdigunean kokatu ditugu biktimak. Haien begiradak gure begirada izan behar du. Biktima guztiena. ETaren biktimak, hainbat hamarkadetan indarkeria helburu politikoetarako erabili beharrez bidegabeki biktimizatu direlako. Baita eskuin muturreko beste erakunde terrorista batzuen biktimak ere (GAL, BVE ...), edo estatuak bere aparatuek indarkeriaz erabiliz eragindako biktimak ere. Denak dira biktimak. Pare pare jartzen, konpentsatzen edo inor kanpo uzten ibili gabe.

Biktima guztiek, inor bereizi gabe, merezi dute egia, memoria, errekonozimendua, oneratzeta eta justizia. Bada denbora gure gizarteak bide horri ekin ziola -nahiz justiziaz tokatzen zena baino beranduago hasi-. Eta pausu sendo eta irmoz goaz aurrera, bide horretan denok batera, atsedetik hartu gabe, nahiz oraindik bide luzea izan. Biktimekin hartutako zorra kitatzetik urrun gaude oraindik, baina horretan laguntzeko asmoz dator Plana:

egia, memoria, aitortza, oneratzeta eta justizia erdietsi nahi ditu; eta, batez ere, desberdinak izanik ere denak batera bizitzeko lekua emango digun etorkizunean, biktimak subjektu aktibo bihurtu. Biktimen sufrimendua, lekukotza eta erresilientzia, elkarbizitzaren alde egiteko nahia -gorrotorik eta mendekurik gabe- emari paregabea dugu.... altxor preziatu hori eman diote Bizikidetzako Euskal Agendari.

1a

Terrorismoaren biktimei aitortzen -eta erreparazio- politikak sendotzea eta urrats berriak ematea.

Ekainaren 19ko 4/2008 Legeak, EAEko Terrorismoaren Biktimei Aitorpena eta Erreparazioa egitekoak, Terrorismoaren Biktimen Partaidetzarako Euskal Kontseilua sortu zuen. Gerora, otsailaren 23ko 55/2010 Dekretuak kontseilua nola osatuko zen, nolako izendapen-sistema eta funtzionamendu-araubidea izango zuen eta zer eginkizun bete beharko zituen arautu zuen. Urte batzuk beranduago, maiatzaren 17ko 75/2016 Dekretuaren bidez, Kontseiluaren izaera eta eginkizunak egokitu ziren, gizartearen eta politikaren testuinguruari eta biktimen politikaren garapenari men eginez, eta kontseiluaren jarduera-eremua hedatu zen -ordura arte laguntza-politiketara mugatuta zegoen- biktimen politika guztiei erreparatzeko, batik bat lagungarri izan dadin bizikidetzarako eta biktimak eta gizarteak batzeko.

Terrorismoaren Biktimen Partaidetzarako Euskal Kontseiluak, 2020ko abenduaren 16ko bilkuran, aho batez onartu zuen honako dokumentu hau: *“Terrorismoaren biktimen aitortzarako eta erreparaziorako eman beharreko urratsak, bai eta biktima horiek hezkuntza-planoan eta iraganari buruzko hausnarketa kritikokoaren prozesuetan eta, oro har, desberdinen arteko elkarrizketan egiten duten ekarpena hobetzeko eta hura eraginkorragoa izateko”*. Kontseiluak Biktimei laguntzeko etorkizuneko politika taxutzeko asmoz Kontseiluak eginiko ekarpena da dokumentua, lau ardatzetan egituratua: terrorismoaren biktimei errekonozimendua eta erreparazioa ematea, biktimek jendeari ikasten laguntzea, biktimak eta iraganari buruzko hausnarketa kritikoko prozesuak batzea eta biktimak eta desberdinen arteko elkarrizketa-prozesuak batzea.

Planak dokumentu hori inspirazio-testutzat hartu du, balio erantsi bereziko ekarpenetzat, eta Kontseiluaren esparruan garatzeko asmoa du legegintzaldi honetan. Era berean, aitortzen dio gaia baduela etorkizuna eraikitzeko elementu giltzarri izateko, desberdinen arteko bizikidetzak lantzen duelako.

2a

12/2016 Legea garatzeko esparruan, motibazio politikoko indarkeriaren biktimek aitorpen legal, instituzional eta soziala lortzeko ahalegina egitea.

2011ko martxoaren 31n, Eusko Legebiltzarraren Osoko Bilkurak 61/2011 Legez besteko Proposamena onetsi zuen, motibazio politikoko indarkeriak eragindako giza eskubideen urraketak eta bestelako sufrimendu bidegabeak jasan dituzten biktimei buruz.

Proposamen hori bete nahirik, Eusko Jaurlaritzak ekainaren 12ko 107/2012 Dekretua onartu zuen, Euskal Autonomia Erkidegoan, 1960tik 1978ra bitartean motibazio politikoko indarkeria-egoeran izandako giza eskubideen urraketan ondorioz sufrimendu bidegabeak jasan zituzten biktimek aitortzeko eta biktime horiei ordainak emateko. 2016an, Balorazio Batzordeak azken txostena aurkeztu zuen: “Ahanzturatik ateratzen. Balorazio Batzordearen txostena, Euskal Autonomia Erkidegoan 1960tik 1978ra bitartean motibazio politikoko testuinguruan gertatutako giza eskubideen urraketari eta bestelako sufrimendu bidegabeak buruzkoa”. Eginko lanen balantzea ere, laburbilduz, honakoa: 210 pertsonaren testigantzak jaso, 239 irizpen egin, eta 187 biktimari aitorpena eman.

Urte hartan bertan onartu zen 12/2016 Legea, uztailaren 28koa, Euskal Autonomia Erkidegoan 1978 eta 1999 bitartean arrazoi politikoengatik indarkeriaren ondorioz giza eskubideen urraketak jasan dituzten biktimei errekonozimendua eta ordaina ematekoa. Gerora aldatu egin zuen apirilaren 4ko 5/2019 Legeak. Bi lege horietan xedatuta dagoenaren arabera, 2020ko otsailaren 25ean, 20/2020 Dekretua onartu zuen Gobernu Kontseiluak, motibazio politikoko egoeran gertatutako giza eskubideen urraketan biktimei errekonozimendua eta erreparazioa emateko prozedura garatzeari buruzkoa.

Plan honek bere gain hartu Balorazio Batzordearen lanen alde egiteko eta lanoi bultzada emateko konpromisoa, hala baitago ezarrita uztailaren 28ko 12/2016 Legearen 17.1 artikuluan eta 2018ko ekainaren 12ko Ebazpenean, eta, horrela, aipatutako legearen -eta hori aldarazi zuen Legearen (5/2019)- helburuak bete egingo dira, eta biktime horiei errekonozimendua eta erreparazioa emango zaie.

1.2. Iraganari buruzko gogoeta autokritikoa.

Iraganari buruzko gogoeta autokritikoa ezinbestekoa dugu, mende erdiz baino gehiagoz ETaren helburu politikozko indarkeria jasan duenez gure gizarteak. Indarkeria hori ez zen gatazka politiko baten berezko ondorio izan, baizik eta borondatezko erabaki kontziente baten zentzugabekeriaren ondorio. Euskal gizartea, halaber, eskuin muturreko talde terroristek eragindako giza eskubideen urraketan biktime izan da. Eta Estatuak ere legez kanpoko indarkeria erabili izan du batzuetan.

Denok begiratu behar diogu iraganari, gure betebeharra da; egia jakiteko eskubide besterenezina lehengoratuko badugu, iragan bortitz hori berriz ez dela gertatuko ziurtatuko badugu. Eta, batez ere, ikasitakoari jaramon eginez, etorkizuna oinarri sendoetan bermatuta eraikiko badugu: jendeari duintasuna emanez, giza eskubideei benetako babesa eta garantia emanez, eta indarkeriaren zentzugabekeria erabat deslegitimizatuz

Etorkizuneko Euskadik memoria duen Euskadi izan behar du. Batez ere beste begira bat behar dugu, begiratzeko beste era bat, ekarriko duen memoria. Ikuspegi berri hori sei gakotan laburbil daiteke:

- Begirada inklusiboa, irekia, enpatikoa. Memorien memoria bat, begirada guztiak jasoko dituen, esperientzia guztiak, gertakari guztiak, nahiz eta oso gorrak izan. Selektiboa ez den begirada, baizik 360 gradukoa. “Nireen” nahiz “besteen” sufrimendua ikusiko duen begirada, denok kabitzeko moduko memoria eraikitzeke.
- Begirada ausarta izango da, gure iraganaren ispiluaren aurrean kokatuko gaituena, itzuliko digun irudia askotan deserosoa izango bada ere.
- Biktimei, haien esperientziei, sufrimenduari, minari, erresilientziari eta etorkizuna eraikitzeke borondateari erreparatuko dien begirada izango da.
- Begirada pertsonala, gizatiarra, sentikorra. Datu, zenbaki, gertaera eta estatistika hotzez harago joango den begirada; arima eta bihotza dituen begirada.
- Begirada kritikoa. Kontua ez da gure jarrerak justifikatzeko eta legitimatzeko asmoz begiratzea iraganari. Memoriak ez du elkarri jaurtitzeko eta jendea elkarrengandik banatzeko arma izan behar, kohesio-tresna baizik. Begi kritiko eta autokritikoekin begiratzea da kontua; gorrotorik gabe, erresuminik gabe eta mendeku-gogorik gabe. Baliteke ez etortzea bat diagnostikoarekin, baina indarkeria zentzugabearen eta giza eskubideen urraketen balorazio kritikoa egin dezakegu eta egin behar dugu.
- Begirada etikoa izango da, giza duintasunean, errespetuan, giza eskubideak defenditzen eta bultzatzen eta indarkeria zentzugabearen deslegitimazioan oinarritua; ez dagoelako inongo kausa politikorik ez estatuko arrazoirik gizakiaren duintasunaren gainetik. Eta honakoa erakutsiko digu begirada horrek: gertatutako bidegabekeria izan zen.

Horiek dira gure memoriaren politika sostengatzen duten oinarriak, etorkizunari begira denon memoria izango denaren izendatzaile komuna izateko baliatu daitezkeen, eta baliatu behar dena. Hau da galdera garrantzitsua: zertarako memoria? Eta erantzunak berbera izan behar luke denontzat: elkarrekin bizitzen asmatzeko.

Giza eskubideren bat urratuz gero honako hauek egin behar liratekeela argi duen politika behar dugu: 1) autokritika zintzoa egitea, urraketa horiek ekarri zuten bidegabekeria etiko, demokratiko eta politikoagatik; 2) egindako kaltea aitortzea; eta 3) eragindako bidegabekeriaren gaineko erantzukizuna hartzea eta balorazio etiko argia egitea.

Halako autokritika batek ekintza positiboko dinamika sustatu dezake, eta sustatu behar du; eta agertoki berria sortu behar du, gaitasun handikoa, bizikidetzaren normalizatura pausu luzez abiatzeko.

3a

Euskadiko Memoria Historiko eta Demokratikoaren Legea onartzeko ahalegina egitea, eta hura ezartzen lider izatea.

Gobernu Kontseiluak Euskadiko Memoria Historiko eta Demokratikoaren Lege Proiektua onartu du XXXko bilkuran. Proiektua prozesu ireki eta parte-hartzailerik luze baten emaitza da, eta Euskadiko memoriaren arloko politika publikoari arau-esparru bat ematen die. Politika horien lehen ekimen instituzionalek mende honen hasieran dute jatorria, eta bultzada berri eta irmoa jaso zuten Gogora-Memoriaren, Bizikidetzaren eta Giza Eskubideen Institutua-, sortzeko legea (azaroaren 27ko 4/2014 Legea) onartu zenean. Lege hori onartzeak mugari berri bat ezarri zuen, memoria historiko eta demokratikoaren esparruan dagoeneko finkatutako erreferentzia diren politikak bultzatzeko itzelezko indarra egin baitzuen.

Legeak printzipio hauek ditu oinarri: egia, justizia, erreparazioa eta berriz ez gertatzeko garantia, bai eta konkordia, bizikidetzaren, aniztasun politikoa, giza eskubideen defentsa, bakearen kultura eta gizonen eta emakumeen berdintasuna ere.

4a

Memoria irekia, inklusiboa, kritikoa eta etikoa sustatzeko ekimenak, programak eta proiektuak garatzea.

Gogora Institutuaren 2021-2024 Jarduera Plana erreferentziatzeko dokumentua da estrategia honen ondorioetarako. Laburbilduz, eta Agenda honi egiten dion ekarpenaren ondorioetarako, lau ardatz hauetan laburbil daiteke:

- Gogoeta eta eztabaida, denon memoria izango dena erdiesteko oinarritzko dokumentu bat prestatzeko.
- Ikerketa eta transferentzia, memoria historikoari eta eskubide-urraketei buruzko ikerketak bultzatzeko, txostenak egiteko, datu-baseak eta lekukotza-bankuak sortzeko ..., eta herritarren esku jartzeko.
- Prestakuntza eta sentsibilizazioa, bai hezkuntzaren/curriculumaren eremuan -arloko eragileekin adostuta-, bai memoriaren pedagogiako programa irekien bidez. Eta beti memoria ireki, inklusibo, kritiko eta etikoaren, hau da, bizikidetzarako memoriaren, balioak sustatzeko.
- Memoriaren espazioak: XII. Legealdian, Gogoran, Gasteizko martxoaren 3ko espazio memorialean -Gasteizko Udalarekin, Arabako Foru Aldundiarekin, Gasteizko Apezpikutzarekin eta memorialaren inguruko gizarte-ekimenarekin batera; eta Gernikako Museoa, museoa berritzen laguntzeko -Gernikako Udalarekin eta Bizkaiko Foru Aldundiarekin batera-. Biktimei arreta emateko gune bizi gisa sortutako zentroak izango dira (informazioa, erakusketa, ikerketa, prestakuntza, sentsibilizazioa, hausnarketa, eztabaida, esperientziazioa eta abar lantzeko), "bizikidetzarako memoria" leloa aintzat hartuta.

1.3. Espetxe-politika normalizatzea.

Espetxe-politika normaldu ezinik gabiltza oraindik. Irakasgai hori gaituz gero, egonkortasun-falta dakarkigun faktorea ezabatuko genuke, eta bakea finkatzeko faktore bat izango genuke gure alde.

Normalizazio hori alde zuzeneko hiru premisa edo kontsideraziotan oinarritu behar da:

- 1 Zuzenbide Estatuaren legitimitatea dago terrorismo-delituari aurre egiteko, baina horrek ez du aitzakiarik ematen oinarritzko giza eskubideak eta oinarritzko eskubide eta askatasunak ez babestu eta garantizatzeko. Alabaina, terrorismoaren aurkako borroka zigor- eta espetxe-legeria gogortzea ekarri zuen *de facto*. Funtsean, espetxe-politika terrorismoaren aurkako borrokaren beste pieza bat izateko sortu eta gauzatu zen.
- 2 Baina presoak eskubideen -eta betebeharren- subjektu dira preso egonagatik ere, eta guztioi dagokigu eskubide horiek errespetatzea eta garantizatea; bereziki, erakunde publikoei, baina horrek ez du, inondik ere, haien postulatu ideologikoekin bat datozenik adierazten.
- 3 Espetxe-politika ororen azken helburua da presoak berriz gizarteratzea, dagoenien espetxealdiaren bete ondoren.

Premisa horietan oinarrituta, espetxe-politika normalizatzea -batez ere ETaren ekina armatua amaitu eta desegin ondoren- honakoa da:

- Salbuespenaren kultura eta salbuespeneko zigor-, prozesu- eta espetxe-corpusa eraistea, eta
- Zigor- eta espetxe-arloko legeria eta politika birbideratzea, gizatasunaren, proportzionaltasunaren eta birsozializazioaren printzipioekin bat etorriz.

Irizpide horiek aplikatuz, Europako Kontseiluak emandako Espetxeen Tratamendurako Nazio Batuen Gutxieneko Arauetan eta Europako Espetxe Arauetan ezarritakoa betetzearen alde dabil Plana, batik bat, presoak beren etxetik edo gizarteratuko diren lekutik hurbil dauden espetxeetan egoteko ahalegina egin behar dela dioten arauetan ezarritakoa betetzearen alde. Gainera, gaixotasun larriak dituztenentzat, beren kargura adingabeak dituztenentzat edo hirurogeita hamar urte beteak dituztenentzat ordenamendu juridikoak eskaintzen dituen aukerak irizpide humanitarioekin aplikatu beharra defendatzen du Planak.

Aldi berean, espetxe-politika normalizatzeak berekin ekarri behar du "ongi-erri" publikorik ez egitea; izan ere, gizatasunetik harago, jendearen eta familiaren goxotasuna adierazteko den arren, *de facto* indarkeriaren kultura politikoaren gorespen sinbolikoa eta biktimen berbiktimizazioa dira ongi-erriak.

5a

Birgizarteratze- eta birsozializazio-printzipioetan oinarritutako euskal espetxe-eredua garatzea.

2021eko maiatzaren 10ean sinatu zen espetxeen antolaketa, araubidea eta funtzio-namendua Euskal Autonomia Erkidegoari transferitzeko akordioa. Gernikako Autonomia Estatutuaren 10.14 eta 12.1 artikuluetan aurreikusitako eskumena da hori, baina akordioa ez da mamitu estatutua onartu eta 40 urte igaro arte.

Arlo zibileko eta zigor- eta espetxe-arloetako legeria orokorrarekin bat etortzekotan mamituko da transferentzia. Lehenik eta behin, baliabideak -materialak eta langileak-, azpiegiturak, ekipamenduak eta zerbitzuak transferitu behar lirateke. Eta transferentzia garatuko balitz, aukera ederra genuke espetxeetako eredu propioa taxutzeko, honako printzipio hauek oinarri hartuta: indibidualizazioa, gizatasuna, eragindako kaltea aitortzea, leheneratzea, erregimen irekia sustatzea, eta espetxearen osteko birgizarteratzea eta birgizarteratzea.

Etorkizuneko espetxe-ereduaren transferentzia eta garapena Plan honen aplikazio-eremutik harago doaz. Baina Planean sartu dugu, nolana ere, printzipio-adierazpen gisa, dimentsioagatik eta bakea finkatuz normalizatutako bizikidetzaren lortzeko lagungarri izan daitekeelako, eta hori delako, ezer bada, Bizikidetzaren, Giza Eskubideen eta Aniztasunaren Plan honen ardatz eta helburu.

1.4. Horizonte bera denontzat: elkarrenganatzeko gunea.

Biktimen errekonozimendu sozial eta instituzionala, iraganari buruzko hausnarketa kritikoa eta espetxe-politikaren normalizazioa helburu dira, bere horretan. Baina, gainera, asmo handiagoa erdiesteko tresna dira: bizikidetzaren hobea.

Bizikidetzaren erdiesteko iraganak oraindik ere ezartzen dituen oztopoak gainditu beharraz gain, gaur egun euskal gizartean ditugun errealitateak, nahiak eta eskararak askotarikoak direnez, gizarte aurreratuetako kontuen inguruan dauden pertzepzio desberdinetatik eratorritako beste fronte batzuk ere landu behar direla begi-bistakoa da.

Aitorpena, errespetua eta elkarrizketa izan behar du oinarri bizikidetzak, bai eta eskubide-berdintasuna eta aukera-berdintasuna, inklusioa eta diskriminaziorik eza, eta era askotako harreman, interakzio eta loturak -bakoitzak bere identitate-ideario eta -sentimenduak baititu-. Izan ere, bizikidetzak, azken batean, talde komunitate ireki eta inklusiboko parte sentitzeko aukera eman behar liguke, eta komunitate hori taxutzen laguntzea da 2021-2024 Bizikidetzarako Euskal Agendaren erronka nagusia.

6a

Bizikidetzaren kultura bultzatzeko ekimenak eta topaguneak taxutzea.

Indarkeriak kalte egin zion bizikidetzari. Indarkeriaren zikloa amaitu zenez gero, garai hartan irekitako zauriak sendatzen ari dira apurka. Onbide horretan aurrera egiteko, konpromiso pertsonalez gain, sendatzen laguntzeko politika publikoak behar dira.

Badugu horretan lagundu duten ekimenen eta programen hainbat adibide: biktimen eta biktimagileen arteko topaketa aringarriak, indarkeria desberdinen biktimen arteko elkarrizketak, biktimen testigantzak ikasgelatan eta beste eremu batzuetan adierazita, EAEko hainbat herritan sortutako bizikidetzarako foroen esperientziak ... eskala mikroko ekimenak dira, baina bi ondorio ateratzeko balio izan dute: esperientzia ia denak aho batez ontzat hartu direla ikusteko eta konturatzeko esperientzia horiek ingurua eraldatzeko izugarritzko gaia dutela.

Bidezkoa da, beraz, bide horretatik jarraitzea, programak bultzatu eta indartzea, mailakatzen ahaleginduz, erresonantzia eta eraldatzeko gaitasun ukaezina areagotzeko, aniztasunean oinarritutako bizikidetzaren kultura bultzatze aldera. Kultura horrek, gainera, espazio publikoan ere izan behar du isla sinbolikoa, bizikidetzarako benetako espazioa izango bada.

2) Giza Eskubideen Agenda Globala

“Mundu osoan, giza eskubideek eta demokraziak gero eta erronka handiagoak dituzte. Pandemiaren aurretik ere giza eskubideen atzerakada mailakatu eta iraunkorraren lekuko ginen, eta orain are gehiago larriagotu da atzerakada hori, COVID-19ren krisia dela-eta. Giza eskubideei eta demokraziari buruzko ekintza kolektibo sendo, koherente eta eraginkorraren premia daukagu, beste inoiz baino gehiago”. Walter Stevensen hitzak dira, Genevako Nazio Batuen Bulegoko Europar Batasunaren Ordezkaritzako buruarenak. 2021eko otsailaren 22tik martxoaren 23ra Giza Eskubideen Kontseiluaren 46. bilkura-aldia ireki aurretik esan zituen.

Esaldia gaur egungo egoeraren isla zehatza da, Planaren aurreko ataletan aipatu den egoera berbera nabarmentzen du eta: giza eskubideak ahul, mehatxatuta eta urratuta daudela. Eta hainbat esparru eta mailatan jardutea behar du egoera horrek. Arauen bidez indarra egin behar da, erantzukizuna eta ardura galdegin; eta egoerari erantzun, bai bertatik bai maila globaletik.

Giza eskubideen geopolitika hori egiturazko aukera aparta izan daiteke Euskadira, eskubide horiek babesteko, indartzeko eta bermatzeko estrategia bat definitu eta ezarriko bada.

Jende guztiak eskubide guztiak. Eskubideak corpus banaezintzat hartuta: eskubide politikoak eta zibilak, ekonomikoak, sozialak eta kulturalak, eta sortzen ari diren eskubide berriak. Zalantzarik gabe dimentsio indibiduala duten eskubideak dira, baina, batez ere eta lehenik, dimentsio komunitarioa dute; komunitatean bizi gara, elkarrekin. Guztion eskubideak errespetatu, babestu eta ziurtatu behar dira, eta arreta berezia jarri behar zaie eskubideak sistematikoki urratzeko mehatxupean dauden kolektiboek. Eskubideak denonak dira eta denontzat, edo ez dira eskubide. Eskubideak, azken batean, bizitzaren iraunkortasunari, berdintasunari eta diskriminaziorik ezari lotuta daude.

Horixe da Giza Eskubideen Agenda Globala inspiratu zuten printzipioen muina. Mundu globalaren erronkei eta kezkei lotuta dagoen euskal gizartearen erronkei eta kezkei heltzen die Agendak, baina,aldi berean, aurreko orrialdeetan aipatutako Bizikidetzaren Euskal Agendari ere estu lotuta dago. Izan ere, giza eskubideak dira, zalantzarik gabe, oinarri sendoena eta erreferentzia-esparru nagusia bizikidetzara aberasgarriagoa eta hobea eraikitzeko bidean aurrera egiteko.

Baina Giza Eskubideen Agenda Globalak eta bere helburuak (eskubideok babestu, indartu eta benetan garantizatzea) planteamendu holistiko eta integrala behar dute. Herrialdeko erakunde- eta gizarte-ekosistema osoa barne hartuko duen eta erantzukide izango den planteamendua. Lelo horrek gidatuko badu ere Plan osoa, Agenda honen estrategia eta ekintza-ildo espezifikoak Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritzaren eskumenekoak diren sustapenetan eta garapenean oinarrituko dira. Estrategia eta ildo horietara lotu beharko lirateke garapenerako lankidetzarekin, ekintza humanitarioarekin, migrazioarekin, babesarekin eta asiloarekin eta abarrekin jarduteko estrategiak eta politikak ere, eta, bereziki, genero-berdintasunarekin lotutakoak; izan ere, gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna funtsezkoa da giza eskubideetarako.

Giza Eskubideen Agenda Globalak, gainera, oro har euskal erakundeen eta, bereziki, Eusko Jaurlaritzaren gobernu-ekintza osoaren politiken koherentziaren printzipio inspiratzailea izan behar du, Gobernuaren politika publikoetan Giza Eskubideen Ikuspegia ziurtatzeko moduan, eta horretarako, beharrezkoak diren koordinazio- eta lankidetzeta-mekanismoak ezarri behar dira.

Giza Eskubideen Agenda Globalak herritartasuna eraikitzeke bermea ere izan behar du, giza eskubideak gizarteko denei inguratzeko gune zibikoa izan behar du; eta gizarte horrek, erantzukizunen titularra den aldetik, parte hartu behar du, bakoitzak berea eginez, aniztasunean oinarritutako bizikidetzeta izango duen Euskadi eraikitzeke, eskubideak beti aintzat hartuta.

7a

Herrialdeko politika guztiei giza eskubideen ikuspegia ematea.

Plan hau Euskadiko giza eskubideen hirugarren plana izango da; beraz, ezin gara konformatu giza eskubideak errespetatu eta bermatzen dituzten proposamenak eginda, baizik eta horiek benetan gauzatzeko neurriak abian jartzen saiatu beharko dugu oraingoan, eta horretarako, politiken koherentzian oinarritu beharko dugu, inondik ere.

Herrialdeko politika guztiei giza eskubideen ikuspegia eta giza garapen iraunkorreko bidea ematea asmo handia da, helburu mardula, eta Agenda honen esku-
men- eta denbora-esparrutik harago doa. Baina, hori izanik ezarritako jomuga, Agendak honako konpromiso hauek hartu ditu bere gain, proposatutako helbururantz aurrera egiteko.

Lehenengo konpromisoa da bi urtean behin Euskadiko Giza Eskubideen egoerari buruzko txostena egin eta eskura edukitzeko balioko duen metodologia bat sortu eta erabiltzea. Bai metodologia bai txostena, nazioarteko adierazleen estandarren eta sistemen arabera egingo dira, politikak giza eskubideekin duten harremanean erradiografiatzeko eta ebaluatzeko aukera emateko. Horri esker, Euskadin giza eskubideek agian atzera egiteko arriskua izan dezaketen eremuak detektatzeaz gain beste aukera batzuk ere izango ditugu. Bigarrena, beharrezkoa balitz, politika horiek birbideratzea eta Giza Eskubideen Euskal Agenda etengabe bizirik mantentzea.

Estrategia horrekin batera, egitura instituzional eta sozial bat sortu beharko da, estrategiari euskarria emateko.

8a

Herritarrak prestatzea, sentsibilizatzea eta ahalmenez hornitzea, giza eskubideekiko konpromisoa aktibatzeke.

Ezagutza sortzea eta transferitzea, eta herritarrak heztea, sentsibilizatzea eta ahalduntzea dira aldaketarako palanka nagusietako bi, gizartea eraldatzeko dinamikak burutu eta mundu bidezkoago, gizatiarrago eta jasangarriagoa erdiesteko.

Giza eskubideen ikuspegitik, giza eskubideak jendearentzako, jendearekiko eta jendeagandik dira, edo ez dira; herritar kritikoak nahi baititugu, aldaketan eta eraldaketan parte hartuz, eskubideak bete-betean garatzen lagundu dezaten. Giza garapen iraunkorra mamitzeko bidea ireki eta urratzeko dinamikak aktibatzerantz bideratuta egon behar du Giza Eskubideen Agenda Globalak.

8.1. Ikerketa/Txostenak.

Jakintzaren sorrera eta transferentzia unibertsitateetan eta haiei lotutako jakintza-guneetan kokatu izan da orain arte. Gaur egun, sorkuntza-transferitzeko norabide bakarrek eskemaren ordezkogenerazioaren printzipioa eta elkarreragin anizkoitz eta sarekoaren printzipioa erabiltzen dira.

Hala ere, unibertsitateak funtsezko eragile dira -eta izango dira- kogenerazio eta interakzio anitzeko eta sareko prozesuetan. Horri dagokionez, Euskal Autonomia Erkidegoan bi aktibo handi ditugu: batetik, Eusko Jaurlaritzak eta hiru unibertsitateek 2017ko urriaren 4an sinatutako esparru-akordioa, giza eskubideekin eta bizikidetzarekin lotutako programak elkarrekin bultzatzeko eta dinamizatzeko, eta, bestetik, giza eskubideetan espezializatutako bertako unibertsitate-zentroekin sinatutako lankidetzak-akordio egonkorak, hain zuzen ere, honako hauekin sinatutakoak: EHU-UPVko Giza Eskubideen eta Botere Publikoen Unesco Katedra, Kriminologiako Euskal Institutua eta Deustuko Unibertsitateko Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutua (eta Estatuko beste unibertsitate batzuetako eragile eta institutuekin sinatutakoak).

Lankidetzak-esparru horien ondorioz, ikerketa, txosten, programa eta ekimen ugari egin dira oraintsuko memoriari buruz, indarkeriari eta terrorismoari, biktimizazioei, giza eskubideen urraketari, torturari, justizia leheneratzaileari, gorroto-delituari eta abarri buruz. Lan horiek guztiek ekarpen esanguratsua egin diote egiari, bai eta indarkeria deslegitimizatu, eta giza eskubideak eta desberdinekin dugun bizikidetzak defendatu, babestu eta bermatzeko bidean doan kulturari.

2021-2024 eperako Giza Eskubideen Agenda Globalak konpromisoa hartu du giza eskubideen inguruko ezagutzaren kogenerazioarekiko eta elkarreragin anizkoitzarekiko eta sarearekiko konpromisoa berresteko. Bi ideia hauekin erabat sinetsita gaudelako: 1) Unibertsitateen eta unibertsitate-zentroek itzelezko potentzialtasuna dute, beren aktiboetako batzuk helburu horrekin lerrotatzen badira (prestakuntza etikoa eta balioak, gradu-amaierako eta master-amaierako lanak, ikerketa-proiektuak..); eta 2) Sareak ezartzeak, sinergiak sortzeak eta gerora begira unibertsitateen eta unibertsitate-zentro espezializatuen arteko lankidetzak-programa bateratuak garatzeak efektu biderkatzaileak dituzte.

8.2. Prestakuntza, Hezkuntza, Ahalduntzea: gaztedia kontziente, parte-hartzaile eta eraldatzailea sortzeko bidean.

Prestatzea, hezteak eta gaitasunak ematea ezinbesteko aurrebaldintzak dira gizarteak eraldatzeko dinamikak sortu, giza garapen jasangarriantza aurrera egiteko.

Badugu nondik abiatu. Bidea urratuta dugu, gizarte-eraldaketarako prestakuntzaren eta ahalduntzearen helburu bikoitzari erantzuten dioten ekimen eta programa sorta ugaria baitugu dagoeneko:

Gizalegez akordioa, Hezkuntza Sailarekin eta Euskadiko Eskola Kontseiluarekin lotua; Adi-adian programa, biktimen zuzeneko testigantzak zabaltzeko ikasgeletan; Memoria plaza esperientzia; Herenegun unitate didaktikoa, Euskal Herriko oraintsuko memoriari buruzkoa; Uztartu programen esperientzia pilotuak -Gazteen erradikalizazio indarkerizalea prebenitzekoak- eta Etikasi, gazteek indarkeriak markatuta dituen Europako hirietara hezkuntza-bisitak egiteko programa, Euskadiko Gazteriaren Kontseiluarekin batera mamitu dena; *Mundua Eskolan Eskola Munduan* modulu didaktikoa -e-Lankidetzaren/Garapenerako Lankidetzaren Euskal Agentziarekin batera; *Eskura* /Giza Eskubideen aldeko Pedagogia-Baliabideen Zentroa, Donostiako Udalarekin eta Gipuzkoako Foru Aldundiarekin lankidetzan sustatua; Giza Eskubideetan eta Bakean Hezteko Elkarteen Foroarekin lankidetzan taxututako programak... Zoru sendo askoa daukagu, prestakuntza eta ahalduntzea lortzeko bideari ekiteko.

Giza Eskubideen 2021-2024 Agenda Globalak giza eskubideen, bizikidetzaren eta aniztasunaren arloko prestakuntza- eta ahalduntze-plan integral bat garatzeko konpromisoa dauka. Egun badauden ekimenak integratu eta artikulatuko dituen eta ekimen berriak txertatuko dituen programa bat. Helburuak, estrategiak, ekintzak, publikoak, helburuak eta tresnak ezarriko dituen programa. Hezkuntza-munduari -modalitate curricularrak nahiz extracurricularrak- zuzendutako programa, eta giza eskubideen ekosistemaren unibertsoko eragile eta operadore nagusiei eta herritar guztiei zuzendutakoa.

8.3. Sentsibilizazioa: herritartasun kritikoa eraiki.

Sentsibilizatzea, halaber, herritarrek giza eskubideekiko eta gizarte-eraldaketarekiko konpromisoa aktibatzen beharrezko ekuazioaren zati bat da. Prestakuntzaren bidez sentsibilizatzea eta konpromisoa eta ekintzako helburu bera duten beste bide batzuen bidez sentsibilizatzea.

Erakundeen eta gizartearen arteko elkarrekintzak sustatzea, komunikabideak eta ikus-entzunezko baliabideak lantzea dira proposatutako helbururantz aurrera egiteko sentsibilizazio-bide egokienetako batzuk.

Adibidez, honako hauek guztiak sentsibilizatzeko eta parte harrarazteko helburuz mamitu ditugu: Elkarrekin Bonuen Programak -2014ko ekainaren 17ko 110/2014 Dekretuaren bidez sortuak-, irabazi-asmorik gabeko erakundeen, udalen, ikastetxeen eta abarren arteko elkarrekin bultzatzeko, giza eskubideei, tokiko bizikidetzari eta herritarren parte-hartzeari buruzko ekimenak dinamizatzeko; Zinexin Zinema eta Giza Eskubideen Erakusketari laguntzea; EITBekin sinatutako hitzarmena; bizikidetzaren eta giza eskubideen arloko proiektuetarako laguntzen deialdiak, besteak beste.

Giza Eskubideen 2021-2024 Agenda Globalak konpromisoa hartu du giza eskubideei buruzko sentsibilizazioko lan-ildoak indartzeko, gaur egun abian dauden programak ebaluatuta eta indartzeko beharrezko diren neurriak aplikatuz.

Arlo horretan aipamen berezia merezi dute René Cassin sariak eta abenduaren 10ean Giza Eskubideen Eguna ospatzeko giza eskubideei buruzko urteroko kanpainak.

René Cassin saria 2003. urtean sortu zen, giza eskubideak defenditzen, babesten eta garantizatzen buru-belarri lanean jardun den jendea edo ekimenak aintzatespeteko. Saritutako pertsona, kolektibo edo ekimenari aintzatespena emateaz gain,

giza eskubideen babesari eta urraketei buruzko gaurkotasuneko gaiak eta eztabaidak lehen planoan kokatzeko aukera ematen du sariak.

Azkeneko bileran, azaroaren 18an, epaimahaiak, 2020ko edizioari dagokion saria Carlos Martín Beristain doktoreari emateaz gain, sariaren oinarriak berrikustea erabaki zuen, sariaren ospea, garrantzia eta proiektzioa indartzeko, eta Agendak erabaki hori konpromiso bihurtu zuen.

2023ko abenduaren 10ean 75 urte beteko dira Nazio Batuen Batzar Nagusiak Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala onartu zuenetik. Efemeridea aukera ezin hobe da giza eskubideen egoera eta etorkizunari arreta emateko maila globalean nahiz tokian tokian. Agendak konpromisoa hartu du Euskadin plan espezifiko bat garatzeko, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren 75. urteurrenaren harian, giza eskubideen defentsaren, babesaren eta berme eraginkorraren aldeko sentibilizazio-ekintza dinamika sustatzeko.

9a

Eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalen (EESK) agenda sortzea.

NBERen EESK batzordeak koronabirusari buruzko gomendioetan adierazita daukanaren arabera, “Krisi-garaietan inoiz baino garrantzitsuago dira eskubide horiek, erronka handiei –besteak beste, pandemia honi– aurre egiteko aukera ematen dutelako, baina aldi berean demokraziari eta askatasunari kontu eginez”. Hala ere, mende hasieratik jasandako krisien ondorioz, hainbat austeritate–neurri jarri dira abian, eta horrek zuzenean ondorioak izan ditu, giza eskubideak galdu dira, bereziki eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak.

Egindako inkesta eta ikerketa askok erakusten dutenez, euskal herritarrei kalitatezko osasun–sistema edukitzea, hezkuntza unibertsala izatea, eta lana eta etxebizitza duinak izatea interesatzen zaie gehien, besteak beste. Hortaz, bizikidetzarako eta giza eskubideetarako planak ezin ditu alde batera utzi kezka horiek, eta ezin du baimendutako progresibitatearen tranpan erori; izan ere, eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak urratzeak zuzenean eramango gintuzke pobrezia eta gizarte–bazterketara, eta horrek pertsonen bizi–kalitateari eta duintasunari eragingo lioke, eta, ondorioz, baita gainerako giza eskubideei ere.

2021–2024 Giza Eskubideen Agenda Globalak konpromisoa hartu du Jaurlaritzako gainerako sailekin koordinatzeko, eskubide ekonomiko, sozial eta kulturalak gero eta gehiago bermatzeko aldera. Horretarako, aldizkako jarraipen–txostenak egingo dira, abian jarritako ekimenak aztertze eta proposatutako gomendioak aplikatzen laguntzeko.

Bestalde, dudarik ez da enpresak lehen mailako eragileak direla herrialdeko politika gehienetan, eta giza eskubideei eta bizikidetzari buruzko politiketan ere hala izan litezke, izan behar lukete. Europar Batasunak ezarritako arau–esparrutik eta haren exijentziatik harago, Agendak badu printzipio gidari bat: giza eskubideen politika lehiakortasun–faktorea da enpresetan. Enpresek, poliki–poliki, genero–berdintasuna, enpresa–kultura berria, ingurumenaren babesa eta halako kontzeptuak onartu eta txertatu dituzten bezala, hemendik aurrera giza eskubideak ere aintzat hartu behar lituzkete, baina ez soilik konpromiso soziala eta etikoa hartu behar luketelako, baizik lehiarako aukera eta abantaila emango dizkietelako.

Filosofia horretatik abiatuta, egin beharreko urratsak egiteko konpromisoa hartu du Agendak, Enpresaren eta Giza Eskubideen Euskal Plana aktibatze, inplikaturako enpresa–sektoreekin lankidetzan jardunez.

10a

Nazioarteko izaera eta proiektzioa duten giza eskubideei buruzko politika eta programa espezifikoak bultzatzea eta horien jarraipena egitea.

Begirada lokal–globala berezkoa dute giza eskubideek. Hortaz, giza eskubideak behar bezala defenditzeko, babesteko eta garantizatze, dimentsio bikoitz hori ezinbestean hartu behar da kontuan; eta gure agendan eta bere estrategia guztietan kontuan hartuta ditugu.

Begirada global eta zeharkako horrekin batera, Agendak jarraipena eta bultzada eman nahi diete nazioarteko izaera eta proiektzioa duten programa espezifikoiei, euskal gizarteak giza eskubideekiko egiten duen ekarpenaren eta konpromisoaren adierazgarri, bai eta gure mugetatik harago ere. Programa horien artean, honako hauek aipatu behar dira:

- Nazioarteko Kongresua: bi urtean behin egingo da, eta giza eskubideak defenditu, babestu eta garantizatzeari lotutako gai garrantzitsu eta egun-egunekoak izango ditu aztergai.
- “Giza eskubideen defendatzaileentzako programa”: bultzada emango zaio programa horri, eta giza eskubideen defentsarekin duten konpromisoagatik bizitza edo ongizatea arriskuan duten aktibistak sei hilabetez hartuko dira Euskadin. Babesaren ikuspegi integraletik abiatuta sortu da programa, eta lau ardatzen inguruan garatzen da: agenda politikoa, prestakuntza-agenda, laguntza psikosoziala eta itzultzeko laguntza. 2021ean programaren 10 urterena izango dela-eta, aitzakia ezin hobea dugu bultzada eta proiektzio berezia emateko.
- Euskadik beste bake-prozesu batzuei egindako ekarpena. Euskadik badauka zer eskaini nazioarteko komunitateari bake-prozesuari buruz, horretan esperientzia mardula daukagu-eta. Indarkeriaren esperientzia traumatikoa izan dugu, gainditu dugu eta orain desberdinen arteko bizikidetzara eraikitzeko erronka kolektiboari erantzuten ari gara. Hori da Euskadiren ekarpen propio eta berezia, nazioartean gatazkak prebenitu, eraldatu eta konpontzen eta bake-kultura sustatzen laguntzeko. Horretarakoxe sortu zen “*Learnings from basque peace*” proiektua, adibidez, 2030 Agendako lehen tasun euskal programan txertatua dagoena. (2021-2024 Jarduera Plana Kontratu soziala eta proaktibitatea Garapen Jasangarriaren Helburuetarako).
- Esparru horretan, nabarmentzekoa da azken urteotan Kolonbiako erakunde eta organizazio batzuekin izandako lankidetzak, 2016ko azaroan FARCEk eta Kolonbiako gobernuak Habanan sinatutako Bake Akordioak ezartzen laguntzeko. Hona hemen lankidetzak horren adibide batzuk: “Kolonbia Mahaia” eratu eta bultzatu dute, gatazken eraldaketaren eta bakearen eraikuntzaren eremuan Kolonbiari lotutako hainbat euskal eragilek parte hartzen dutela; Egia Argitaratzeko, Bizikidetzarako eta Berriz Ez Gertatzeko Batzordeari laguntza eman zaio, erbestean biktimen testigantzak biltzeko ahalegina aurrera eramateko; edo Ernesto Semper presidente-ohia buru duen Vivamos Humanos Fundazioaren lanei lagundu zaie.
- Gainera, lankidetzak estrategikoa sendotu eta garatu da Giza Eskubideen aldeko nazioarteko erakunde nagusiekin: giza Eskubideen aldeko Nazio Batuen Goi Komisariotzarekin eta Europako Kontseiluarekin.

3) Aniztasunerako Euskal Agenda

Bizikidetzaren oinarrietako bat da pertsona guztien giza eskubideak eta duintasuna errespetatzea, arraza, sexua, sexu-orientazioa, identitatea edo genero, hizkuntza, erlijio, iritzi, jatorri nazional edo sozial, maila ekonomiko edo beste edozein inguruabar pertsonal edo sozial bereizi gabe.

Gizarte oparoenak pluralenak dira, askotariko identitateak dituztelako; aniztasuna aberastasun-iturriak eta alternatiba jasagarriak eraikitzeke aukera handiagoak dakartzalako. Bestalde, 2030 Agendak eta “inor atzean ez uzteko” konpromisoak tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren aldeko bultzada ekarri dute.

Gizarte pluralari eta bizikidetzari, gainera, ikuspegi interseksionalitatekin egin zaio bultzada, alegia, kasu egin behar zaie jendea eraikitzen duten kategoria sozial anitzei, horrek kokatzen gaituelako bakoitza pribilegiozko edo diskriminaziozko leku batean gure giza eskubideak gozatzeko eta herritartasuna eta komunitatea eraikitzeke.

Gizarte kohesionatua eraikitzea (aniztasunaren balorazio eta kudeaketa positiboa eginez), diskriminazioaren aurka jardutea eta bizikidetzaren eta giza eskubideak sustatzea, denak ere, helburu garrantzitsuak dira politika publikoen eremuan, oro har, eta, zehazki, Plan honen eremuan, ikuspegi integrala eta interseksionala exijitzen duelako, nahiz diskriminazio-faktore espezifikoek buruzko ekintza espezifikoak ere garatu, baina betiere kategoria ugartasun horretatik begiratuta.

11a

Euskadin tratu-berdintasuna areagotzea eta diskriminazioari aurre egitea.

Datozen urteetan erronka bati aurre egin beharko diogu: diskriminazioaren eta desberdintasunaren aurka borrokatu beharko dugu. Entzun egin behar dugu, eta zer gizarte izan nahi dugun galdetu gure buruari. Inor kanpoan uzten ez duen gizarte izan nahi dugu, inor atzean uzten ez duena. Une honetan, giza eskubideak babestu eta sustatzeko lana kolokan dago, ez daukagu berme sendorik, eta, horregatik, aniztasunari buruzko diskurtso positiboa sortzea da oraingoz garrantzitsua. Oso garrantzitsua da sentsibilizazioa eta hezkuntza lantzea.

Ikuspegik 2020an Euskadiko aniztasunari eta diskriminazioari buruz egindako ikerketak agerian utzi du aurreiritziak eta estereotipoak daudela hainbat gizarte-kolektibori buruz, eta zuzeneko nahiz zeharkako diskriminazioa gertatzen dela hainbat eremutan. Hori dela eta, beharrezkoa da errealitate hori aztertzen jarraitzea, gizartean zer giro dagoen sakonago ezagutzeko, oro har, aniztasunari buruz, eta, bereziki, zenbait kolektibori buruz, etorkizunean monitorizatzen jarraitzeko. Beharrezkoa da informazio eguneratua eta etengabea izatea. Planak Aniztasunaren Euskal Behatokia bultzatu nahi du, datuak, azterlan monografikoak eta aldizkako txostenak sortzeko.

Behatoki honetaz gain, diskriminazioaren biktimekin zuzenean lanean jarduten diren gizarte-erakundeak behar ditugu, haiekin batera egiteko lan. Horretarako, Eraberean

sarea bultzatuko dugu. Eusko Jaurlaritzak sortu zuen sarea, hirugarren sektoreko hainbat erakunderekin zuzenean kolaboratuz, hartara, diskurtso eta praktika inklusi-
boak sustatzeko bai maila instituzionalean bai sozialean. Sareak irmo egin du lidergo
partekatuaren alde, oreka sortu nahi duelako bi planteamenduen artean: alde batetik,
prebentzio, pedagogia eta sentsibilizazioaren planteamendua, eta, bestetik, pertsona
jakin batzuei berehalako laguntza emateko planteamendu operatiboa.

Euskadin tratu-berdintasuna bermatzeko eta diskriminazioaren aurka borroka-
tzeko funtsezko beste tresna bat Biltzen dugu, Integraziorako eta Kultura arteko
Bizikidetzarako Euskal Zerbitzua. Agendak zerbitzu hori ebaluatzeko konpromi-
soa hartu du, Migrazio eta Asilo Zuzendaritzarekin estu-estu koordinatuta, eremu
horretako egungo behar eta erronketara egokituta jartzeko.

Eta legediari dagokionez, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza lortzeko
euskal lege integrala onartzeko ahalegina egingo dugu, helburu nagusi honekin:
erregulazio-esparru orokor bat ezarri, printzipio, neurri eta beharrezko baliabide
eta guzti, tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza izateko eskubidea garan-
tizatzeko, giza duintasunaren errespetua ezartzeko eta pertsonen duintasunaren
aurkako edozein diskriminaziozko jokabideren aurka egiteko.

12a

Sexu- eta genero-orientazioaren arabera aniztasunaren kudeaketa positiboa, eta LGTBI kolektiboaren diskriminazioaren aurkako borroka.

LGTBI kolektiboko pertsonen eskubide-urraketak identifikatzeko Diagnostikoa
enkargatu zuen Eusko Jaurlaritzak 2020an. Lan horren arabera, LGTBI kolektibo-
ko lau pertsonatik hiruk adierazi dute agian eskubide-urraqueta den esperientzia-
ren bat jasan dutela azken bi urteetan, edo LGTBI direla ezkutatzeko estrategiaren
bat erabili behar izan dutela.

LGTBI kolektiboa, dena dela, hobetoxeago dago azken urteotan. Aurreko belaunal-
dien borroka eta hartutako neurri arautzaile eta politikoek fruituak eman dituz-
te; baina asko dago egiteko oraindik.

Legegintzaldi honetan, Berdindu programa indartuko dugu, LGTBI pertsonen eta
haien hurbilekoei arreta eta laguntza ematen baitie zerbitzu publiko horrek, haien
sexu-orientazioarekin eta -identitatearekin lotutako gaiekin laguntzeko. Gainera,
pertsona bakoitzaren sexu- eta genero-aniztasuna errespetatzeko eta aniztasun
hori kudeatzeko ekintzak burutzen ditu, LGTBI pertsonen eskubideak eta aska-
tasunak erabat baliatzeko egon daitezkeen oztopoak kentzeko helburuz. Berdindu
Eskola programa ere bultzatuko dugu, ikastetxe gehiagotara iristeko, Hezkuntza
Sailarekin koordinatuta.

Funtsezkoa da LGTBI kolektiboari, erakunde publiko eta pribatuei eta, oro har, gi-
zarteari zerbitzu horien berri ematea. 2020an, Berdinduk egoitza bana ireki zuen
hiru euskal hiriburuetan, herritarrei kasu egiteko, eta datozen urteetan ahalik eta
pertsona gehienengana iristeko ahalegina egingo dugu.

LGTBI pertsonen eskubideen alde borrokatzeko eta horietako askok oraindik jasa-
ten duten diskriminazioari aurre egiteko, LGTBI kolektiboko elkarten parte-har-

tzea sustatu behar da, eta euskal gizartearen hezkuntzan, prestakuntzan eta sensibilizazioan inbertitu. Horren adibide dugu Zinegoak-eri, Bilboko Gaylesbitrans Zinema eta Arte Eszenikoen Nazioarteko Jaialdiari, emandako laguntza.

Legegintzari dagokionez, transexualak genero-nortasunagatik ez baztertzeko eta haien eskubideak aitortzeko legea (ekainaren 28ko 14/2012 Legea) aldarazteko ahallegina egingo dugu. Hain zuzen, aldaketa horren arrazoi nagusia da Legea transexualen egungo premietara egokitu behar dela, eta arlo horretan sailen eta erakundeen arteko koordinazioa hobetu behar dela.

13a

Kulturako, arrazazko eta jatorri etnikozko aniztasuna onerako kudeatu, eta bazterkeriaren kontra borroka egin.

Europar Batasunak arrazakeriaren aurkako Ekintza Plan bat onartu zuen 2020ko irailaren 18an, 2025. urtera arteko epea jarrita guztiz taxutzeko. Plan honen testuingurua honako hau da: arrazismoa eta arraza-diskriminazioa oraindik ere errotuta dauden fenomeno iraunkorrak dira mundu osoan, eta COVID-19ren krisiak larriagotu egin ditu fenomeno horiek, are gehiago, birusa zabaltzea ere leporatu zaie batzuei gutxiengo horiei.

13.1. Ijito herria erabateko integratu eta gizartean parte hartzen lagundu.

Ekintza Plan horrek berariaz adierazi du ijitoen gaineko diskriminazioa Europan zabalduen dagoen diskriminazio motetako bat dela.

Euskadin, Euskadiko Aniztasunari eta Diskriminazioari buruzko 2020ko galdeketa ondorioztatu du ijitoak direla, nabarmen, eremu gehienetan diskriminazio handiena jasaten dutenak eta, gainera, kolektibo hori dela jendeak gehien gaitzes-ten duena eta euskal gizartearekin interakzio sozial txikiena duena.

Ikerketa horrek agerian utzi du, azken urteetan aurrerapenak egin badira ere (Euskadik Ijito Herriaren Erabateko Sustapenerako eta Partaidetza Sozialerako Euskal Plan bat dugu 2005. urteaz geroztik), ijitoen aurkako joera txarra oraindik ere oztopo larria dela, eta ijito askori beren oinarrizko eskubideak erabat eta eraginkortasunez baliatzea eragozten diela. Diskriminazio horri aurre egin eta ijito-herria gure gizartean erabat integratzea izango da 2021-2023 aldirako Ijito Herriarekiko Euskal Estrategia berriak egin beharreko lanetako bat, betiere, haien aniztasuna errespetatuz.

Estrategia diseinatzeko, ijito-herriak parte hartuko duela ziurtatu beharko da, Euskal Autonomia Erkidegoko Ijito Herriaren erabateko sustapenerako eta partaidetza sozialerako Kontseiluan ordezkaturako elkarteekin bitartez. Arreta berezia jarriko da emakume ijitoen parte-hartzea ziurtatzeko, bai diseinuan bai ezarpean, prozesu osoaren eragile nagusi direnez.

13.2. Migratzaileen erabateko sustapena eta parte-hartzea.

Euskal gizarteak oso gogoan ditu iraganeko migrazioak eta euskal herritarrek diaspora horretara behartu zituzten arrazoiak (ekonomikoak eta politikoak). Horregatik sinestatuta dago behartuta dagoela, batzuen eta besteen motibazioak alde batera utzita, migratu eta Euskal Autonomia Erkidegora etortzea aukeratu duten edo, nolana, nahitaezko migratzaileen profila duten den-denei behar bezala kontu egitera; izan ere, euskal gizarteko beste edozeinen eskubide berberak dituztela ikusarazi behar da.

Plan honek Migraziorako Euskal Itun Sozialean jasotako akordioak landu behar ditu eta datozen urteetan indarrean egongo den Migrazioetarako Estrategia finkatzen lagundu, Migrazio eta Asilo Zuzendaritza berriarekin etengabe koordinatuta.

14a

Erlijio-aniztasuna onerako kudeatzea eta erlijio-arrazoiengatiko diskriminazioaren aurka borrokatzea.

Europako Kontseiluak eta Europar Batasunak nabarmendu dute kulturartekotasunaren eredia hautatu dutela Europan aniztasuna kudeatzeko.

Euskadin oro har, jendeak gutxi daki gure inguruko errealitate sozio-erlijiosoari buruz. Jendeari asko kostatzen zaio erlijio-aniztasuna gure gizartearen ezaugarritzat hartzea. Horrekin lotutako arrazoi batzuk estereotipo eta aurreiritziekin lotuta daude; horietako gehienak, herritarrek, oro har, duten informazio-faltak edo informazio txarragatik sortuak. Uste horiek areagotu egiten dira erlijio jakin batzuen kasuan. Bestalde, erlijio-erakundeetako ordezkariak ez dute parte hartzeko edo presentzia edukitzeko espaziorik, administrazio publikoarekin duten elkarriketan jarduteko.

Testuinguru horretan, plan honek gure herrialdeko erlijio-aniztasuna hobeto eza-gutzen lagunduko duten eta kudeaketa positiboko neurriak hartzeko oinarri izango diren txostenak eta datuak sortzearen alde egin nahi du. Horretarako, beste txosten batzuen artean, mapa sozio-erlijioso eguneratu bat argitaratuko da, al-dian-aldian berrikusiko dena.

Parte-hartzea bermatzeko, Erljioen Euskal Kontseilua sortzea sustatzen jardun-go gara, legegintzaldi honetarako jarduera-plan bat izango duena dagoeneko. Halaber, ADOS Batzordeak hasitako lanarekin jarraituko da, bizikidetzaren sustatzeko Euskadiko komunitate islamikoekin batera.

Azkenik, Eusko Legebiltzarrean onartu ondoren Gurtza Zentroen Euskal Lege berriaren ezarpena bultzatzeko konpromisoa berretsi dugu.

15a

Edadetuen giza eskubideei indarra eman.

COVID 19ren krisiak are ageriago utzi du adinekoak bereziki kaltebera direla denak ere, nahiz euskal gizartea eraiki duten profil ugariak jendea izan.

Planak bi ikuspuntutatik hartu du aintzat kolektibo hori: erantzukizunen titular diren aldetik, eskubide guztiak dituen herritartasuna eraikitzen jarraitzeko aukera emango dieten tresnak emanez; eta eskubideen titular diren aldetik, jasaten dituzten urraketak denei ikusaraziz eta urraketa horiei kasu eginez. Horretarako, Giza Eskubideen 2021-2024 Agenda Orokorrak konpromisoa hartu du adinaren ondoriozko aniztasuna ere aintzat hartzeko, abian jarritako ekimenak aztertzen dituzten aldizkako txostenetan.

16a

Aniztasun funtzionalari erreparatzea.

Interseksionalitatearen ikuspegitik jardutea agian ikusgarriagoa da gaitasun desberdinak dituzten pertsonak dauden talde honetan, gaitasun desberdin horienagatik zailago dutelako beraiek ere kide diren beste gizarte-eremu batzuetan parte hartzea.

Planak desgaitasuna duten pertsonen giza eskubideei erantzun behar die, eta ahalegina egin behar du gizartea halako jendearen premia jakinekiko sentsibilizatzen, hala lortuko baitugu gaitasun desberdina dutenek ere ahal duten autonomia gehien izatea. Horretarako, beste sail batzuekin koordinatuta lan egingo du planak, beren eskubideak erabiltzeko eta baliatzeko gaitasun osoa emango dieten ondasun eta zerbitzu egokituak eskura izango dituela garantizatzeko, ikuspegi asistentzialista baino harago jota.

Plana kudeatu, koordinatu, gainbegiratu eta ebaluatzea. Gardentasuna eta kontuak azaltzea.

Bere irismenagatik eta edukiengatik, horietakoren batekin zerikusia duten erakunde guztiak eta euskal gizartea ordezkatzen duten erakunde guztiak planaren garapenean inplikatzeko saiatuko da Plana. Politika publikoetan giza eskubideen, generoaren eta interseksionalitatearen ikuspegia bermatzeko, Giza Eskubideen, Memoriaren eta Lankidetzaren Sailburuordetza eta, horren barruan, Giza Eskubideen, Biktimen eta Aniztasunaren Zuzendaritza dira Plan honen edukiak abian jartzea, inplementatzea, jarraipena egitea eta zeharkako koordinazioa bermatzeko ardura duten instantziak.

Planak jarraipen-sistema bat izango du, egitura-, prozesu- eta emaitza-adierazle sistemaren bidez, garapena ebaluatu eta lortutako emaitzen kontuak emateko, eta betetze-maila eta eraginkortasuna ebaluatzen laguntzeko. Kasuan kasu, ekitaldi bakoitzean garatu beharreko ekintza-ildo bakoitzean lortu beharreko helburu zehatzak zehaztuko dira, baita helburu horiek gauzatzeko beharrezkoak diren baliabideak eta horien jarraipena eta ebaluazioa egiteko adierazle egokiak ere.

Plana behar bezala garatzeko eta erakundeen, sailen eta gizartearen arteko koordinazioa egokia dela ziurtatzeko, jarraipena, kontsulta eta kontu-ematea egiteko egitura parte-hartzailea emango zaio Planari. Era berean, egindako jardueren urteko jarraipen-txostena egingo da. Horrela, eremu bakoitzean aurreikusitako ekintzen betetze-maila baloratzerik izango da, eta hurrengo urteetako ekitaldien plangintzan hobekuntzak sartzeko aukera emango duen tresna bat edukiko dugu. Planaren indarraldia amaitzean, Planaren amaierako kanpo-ebaluazioaren txostena egingo da.

